Pixi om Funktionel grammatik

Inspiration til at arbejde ud fra en funktionel tilgang til grammatik

November 2023
NCFF

Pixi om Funktionel grammatik
– Inspiration til at arbejde ud fra en funktionel tilgang til grammatik
2. udgave 2026
Copyright © 2023 Forfatterne & NCFF

Forfatter: NCFF

Opdateret august 2024

Indholdsfortegnelse

Forord 4

Hvad er funktionel grammatik? 5

Tilgange til at undervise i grammatik 5

Refleksion 6

Hvordan gør man i praksis? 7

Mere viden om og inspiration til funktionel grammatik 11

Forord

NCFF's pixier omhandler emner, som er centrale for fremmedsprogsundervisningen i det danske uddannelsessystem, og kan tilgås på NCFF's vidensbank under Temahæfter. Der er udgivet pixier inden for:

- Kommunikativ sprogundervisning
- Flersprogethed
- Funktionel grammatik
- Interkulturel kommunikativ kompetence
- Mundtlighed
- Ordforrådstilegnelse
- Task-baseret sprogundervisning

Og flere pixier er på vej. Pixierne kan læses i vilkårlig rækkefølge, men det kan være en god idé at starte med pixien om kommunikativ sprogundervisning, idet den gør rede for det kommunikative, funktionelle sprogsyn, som alle pixierne tager afsæt i. Det er også det sprogsyn, som fremmedsprogsfagene undervises ud fra ifølge grundskolens faghæfter og læreplanerne for de gymnasiale uddannelser. Et kommunikativt, funktionelt sprogsyn indebærer, at man ser sproget som et redskab til at handle med, at gøre ting med, at opnå det, man gerne vil; det er sprogets funktion. Og den eneste vej til at opnå denne kompetence er at bruge sproget. Sprog er dermed både mål og middel.

Denne pixi indledes med en kort gennemgang af de vigtigste principper inden for funktionel grammatik. Der er her tale om en kortfattet introduktion, der i sagens natur ikke er udtømmende, men er forankret i og har henvisninger til den nyeste teori inden for emnet. Derefter gives der inspiration til, hvordan man kan arbejde videre med funktionel grammatiki fremmedsprogsfagene. Pixien indeholder også små refleksionsaktiviteter, som fx kan bruges som udgangspunkt for diskussioner i faggrupper og læringsfællesskaber. Til slut er der henvisninger og links til de bøger, artikler og projekter, pixien baserer sig på samt til, hvor man kan finde mere viden om funktionel grammatik og inspiration til at arbejde videre med det.

Hvad er funktionel grammatik?

I den funktionelle tilgang til grammatik er fokus på, at eleverne skal tilegne sig viden om sproget, der hjælper dem til at bruge sproget i en konkret kommunikationssituation**.** Det handler ikke om at lære isolerede sproglige strukturer, men om at eleverne udvikler og tilegner sig målsproget gennem kommunikativ anvendelse af det. Det er altså elevernes aktive brug af sproget, der udvikler deres viden om sprog, deres sprog og dermed også deres brug af sproglige former. Derfor er grammatikundervisning, der kun har fokus på sprogets form (dvs. strukturer, fx et skema over verbernes bøjning) ikke et mål i sig selv, og grammatiske strukturer skal læres i en kontekst af kommunikation. I en funktionel tilgang har man af den grund ikke fokus på, at eleverne skal lære strukturer, før de skal kommunikere. Sprogets form, betydning og funktion sammentænkes, så grammatikundervisningen bliver en integreret del af det øvrige undervisningsindhold og dermed indgår i en meningsfuld kontekst.

> "Grammatiske funktioner udvikles gennem de konkrete sproglige aktiviteter vi indgår i, og sprogudvikling drejer sig ikke om at opbygge en komplet og perfekt grammatik, men om at opbygge et funktionelt redskab til kommunikation."
>
> (Karen Lund i *Sprogfag i forandring*, 2019, s. 142)

Tilgange til at undervise i grammatik

En funktionel tilgang til grammatik er tæt knyttet til funktionelle sprogsyn og det kommunikative tilegnelsessyn, som man som nævnt i forordet skal undervise ud fra ifølge grundskolens faghæfter og læreplanerne for de gymnasiale uddannelser. Den funktionelle tilgang står i kontrast til en mere strukturel tilgang til sprogundervisning, som man især

tidligere anvendte, og som typisk indebærer, at læreren præsenterer en grammatisk regel for eleverne, hvorefter de laver en række øvelser og til sidst måske laver mere fri sprogproduktion. Denne tilgang er også kendt som 'fokus på former' eller som *'present – practice – produce'*.

En anden tilgang har været helt at udelukke grammatik fra sprogundervisningen og kun have 'fokus på betydning', dvs. primært et indholdsmæssigt fokus, hvor man ikke arbejdede med sprogets formside.

Den funktionelle tilgang, som også kendes som 'fokus på form', kan siges at være mere balanceret tilgang, fordi man inkluderer et vist fokus på grammatiske former, da dette kan fremme læringsprocessen. Man ved samtidig fra forskningen, at grammatiske strukturer bedst tilegnes, når de præsenteres i en kommunikativ kontekst.

Refleksion

Tænk over jeres egen tilgang til grammatikundervisningen. I hvilke situationer bruger I hhv. tilgang 1, 2 eller 3?

Tilgang 1: Fokus på former (strukturel tilgang, isoleret grammatikundervisning)

Tilgang 2: Fokus på betydning (hvor betydning vægtes højst og der er meget lidt eller ingen eksplicit grammatikundervisning)

Tilgang 3: Fokus på form (funktionel tilgang: grammatikken som et hjælperedskab i kommunikationssituationen. Form, betydning og funktion knyttes sammen)

Er der én tilgang, I hælder særligt til at bruge. Hvorfor/hvorfor ikke?

Bearbejdet fra *Hvorfor gør jeg det, jeg gør? Refleksionshåndbog for Sproglærere* fra 2020.

Hvordan gør man i praksis?

Underviser man ud fra en funktionel tilgang til grammatik, har man hele tiden fokus på at arbejde med sprogets former og strukturer i en kommunikativ kontekst. Hvis man fx arbejder med, hvordan man beskriver fx personer på målsproget, inddrager man de sproglige former og strukturer, som kan bruges til at beskrive noget, såsom adjektiver. På den måde viser man eleverne, at forskellige sproglige former har forskellige funktioner i sprogbrugen, og at det er den kontekst, sprog bruges i, der bestemmer, hvilke sproglige former der skal bruges. Derfor kalder man også nogle gange funktionel grammatik for kontekstualiseret grammatik. I den funktionelle tilgang til grammatik arbejder eleverne med aktiviteter, hvor de både skal lytte og forstå (input) og producere sprog (output), som er meningsfuldt for dem. Fokusset på formerne og strukturernes funktioner i sproget bidrager også til, at eleverne bliver mere sprogligt bevidste og nysgerrige.

Den gode funktionelle grammatikundervisning opfylder dermed disse fem punkter:

- er kontekstualiseret
- opstår i forbindelse med kommunikative behov
- inddrager både input og output-orienterede øvelser
- øves gennem meningsfulde aktiviteter og tasks (se forklaringen i boksen nedenfor)[1].
- inkluderer bevidstgørende, opdagende aktiviteter (”eleven som sprogdetektiv”)

1. Læs mere om task-baseret undervisning i *Pixi om Mundtlighed*: https://viden.ncff.dk/ncff/pixi-om-mundtlighed

Hvad er en task?

- En task er en sproglig læringsaktivitet, der har fokus på betydning, og som typisk indeholder en informationskløft.
- Det er en form for problemløsningsopgave, hvor målsproget skal bruges for at nå til et resultat: Der skal altså være behov for at udveksle information, opnå enighed om noget eller lign.
- Der findes både ufokuserede og fokuserede tasks – sidstnævnte kan designes for at få eleverne til at have fokus på en bestemt del af målsproget (fx en særlig grammatisk problematik)
- Typer af tasks:
    - At sammenligne noget
    - At liste noget eller ordne og sortere information
    - At problemløse
    - At dele erfaringer
    - Div. kreative tasks.
- Der er typisk tre faser i en task:
    - Før-task: Her skabes den sproglige eller indholdsmæssige ramme
    - Selve tasken: udførelse af selve opgaven: input eller output-orienteret.
    - Efter-task: lærer og elever laver sproglig efterbearbejdning af task-arbejdet.

I eksemplerne nedenfor har vi forsøgt at illustrere, hvordan man kan tilrettelægge sin undervisning, så man arbejder kontekstualiseret med både input og output-baserede øvelser, og med aktiviteter, hvor fokus er på at knytte sproglig form og kommunikativ betydning sammen. Samtidig er der i flere af opgaverne lagt op til, at eleverne selv aktivt skal opdage sproglige mønstre eller behov, altså en mere induktiv tilgang til undervisningen i grammatik, hvor eleverne agerer sprogdetektiver.

Task med fokus på udvalgte former af verberne

Dine elever arbejder med madkultur i undervisningen. De skal nu producere en video, hvori de fremstiller – og forklarer mundtligt, hvordan man laver - for eksempel *crepes* på fransk, *tortilla* på spansk eller *Pfannkuchen* på tysk.

Før-task: Som forberedelse ser eleverne måske en video på målsproget, hvor der netop laves samme ret. Her kan I for eksempel arbejde med det ordforråd, som eleverne har brug for i forbindelse med videoen. Det kan også være, at I stiller skarpt på verbernes bøjning i 1. eller 2. person ental, fordi eleverne i deres egen video har brug for at kunne udtrykke ting som: " Så tilsætter du… "eller "Jeg tilsætter…"

Selve tasken: Eleverne producerer deres video og bruger deres viden fra før-tasken. Hvis I ikke har arbejdet med verbernes former i før-tasken, opdager eleverne sikkert i denne fase, at de har brug for denne viden. Måske har de den allerede?

Efter-task: I kan i fællesskab stille skarpt på deres brug af verberne i deres video.

I kan eventuelt supplere med en skriftlig opskrift, og her kan du lade eleverne overveje om de samme sproglige valg fungerer i den kontekst. Afhængigt af niveau kan man her inddrage bydeform eller passiv eller lade dem lave en helt alternativ opskrift på en 'fed fredag': "Først inviteres vennerne, så tændes musikken…"

Task med fokus på adjektivers form, betydning og funktion

I er i gang med at læse Harry Potter.

Før-task: Eleverne har læst og arbejdet med et kapitel fra fx *The Philosopher's Stone*. Du giver nu eleverne et kortere tekstuddrag med tekstens oprindelige adjektiver og én version, hvor du har fjernet adjektiverne.

Selve tasken: Lad eleverne opdage, fx via *guided noticing* (hjælpespørgsmål), hvad der sker med teksten, når adjektiverne er fjernet, og hvilken funktion disse ord har i den oprindelige tekst. Lad dem diskutere, hvordan det hænger sammen med genren, og hvad det gør ved teksten.

Efter-task: Tal om elevernes observationer i klassen og om, hvordan form, betydning og funktion hænger sammen i teksten.

I kan arbejde videre med sammenhængen mellem form, betydning og funktion ved at lege med et andet tekstuddrag, som i første omgang ikke indeholder adjektiver:

In the evening the boy went to bed at 9 because he had to get up at 7.
First he went into the bathroom, brushed his teeth, put on his pyjamas and

washed his face with water. Then he went downstairs to say goodnight to his mum and dad who were both watching a film in the living room. The cat, Yoda, had curled up at his dad' s feet.

Bed eleverne om at gøre tekstuddraget mere genrespecifikt: *horror, crime fiction, romance, fairy tale, social realism* etc. Tal om effekten af brugen af adjektiver i eleveksemplerne.

Task med tekstkohærens og tekstkohæsion

Fjern alle konnektorer i en tekst, eleverne arbejder med, og bed dem diskutere, hvor de skal placeres for at skabe en meningsfuld tekst.

Eller: Klip en tekst fra hinanden, og bed eleverne samle den i den korrekte rækkefølge. Det kan både være enkelte sætninger, man skiller ad og lader eleverne samle (fx hvis det er begyndersprog), eller det kan være en øvelse på sætningsplan, hvor de skal samle tekstbidder til en sammenhængende tekst (højere niveauer).

De skal undervejs diskutere, hvilke sproglige og indholdsmæssige *clues*, der gør dem i stand til at samle sætningen/ teksten korrekt. I samler op på klassen.

Task med fokus på tid

Fokus på, hvordan man kan udtrykke tid på forskellige måder på fremmedsproget.

Før-task: Lav en brainstorm på klassen, hvor eleverne i grupper diskuterer, hvilke tidsudtryk man kunne tænkes at få brug for på målsproget, hvis man skal lave et program for en studietur. Det kan være, de kommer i tanker om forskellige tidsadverbialer, men nogle kommer måske også i tanker om, at verber kan udtrykke tid.

Selve tasken: Eleverne skal lave et program for en kommende studietur. I giver dem måske en liste med ti ting, de skal nå på turen: De skal nu (på målsproget, hvis muligt) diskutere og blive enige om, hvornår begivenhederne skal foregå: hvilken dag, hvornår på dagen osv. og lave et skema med præcise tidsangivelser for begivenhederne.

Efter task: I fællesskab samler I op på de forskellige måder, eleverne fik talt om tid på i deres opgave.

Mere viden om og inspiration til funktionel grammatik

Bøger, artikler, rapporter

Andersen, H. L., Fernandez, S. S., Henriksen, B. & Fristrup, D. (2015). *Fagdidaktik i sprogfag*. Frydenlund.

Henriksen, B., Fernandez, S. S., Andersen, H. L. & Fristrup, D. (2020). *Hvorfor gør jeg det, jeg gør: Refleksionshåndbog for sproglærere*. Samfundslitteratur.

Gregersen, A.S. (2019) (Red.) *Sprogfag i forandring - pædagogik og praksis.* (3. udgave). Samfundslitteratur.

Andersen, H., Fernandez, S., Fristrup, D., & Henriksen, B. (2014) (Red.). *Fremmedsprog i gymnasiet*.Samfundslitteratur.

Christensen, M. V., Brok, L. S. & Kabel, K. (2020). Gramma3-projektet 2018-19. *Viden om literacy* (27), 12 – 18.

EMU (u.å). Det kommunikative og funktionelle sprogsyn. https://emu.dk/grundskole/tysk/det-kommunikative-og-funktionelle-sprogsyn

Pedersen, M. S. (2022). Tasks i sprogundervisningen. EMU. https://emu.dk/grundskole/engelsk/det-kommunikative-og-funktionelle-sprogsyn/task-i-sprogundervisningen?b=t5-t14-t3648

Viden om fremmedsprog – Inspiration fra NCFF's udviklingsprojekter

Få inspiration til at undervise ud fra en funktionel tilgang til grammatik fra udviklingsprojekter i NCFF's vidensbank. https://viden.ncff.dk/Kategori/Funktionel_grammatik

Find også inspirationsmaterialer i vidensbanken, som handler om task-baseret undervisning. https://viden.ncff.dk/Kategori/Tasks

Materialepakker

NCFF's materialepakke om funktionel grammatik til sprogfagene engelsk, fransk, spansk og tysk indeholder en introduktionsvideo til funktionel grammatik (på målsproget), refleksionsspørgsmål, henvisninger til anvendt og relevant litteratur og eksempler på tasks og aktiviteter til brug i fremmedsprogsundervisningen.
https://ncff.dk/til-din-undervisning/materialepakker